

יש גאולה ויש גאולה...

תמצית שיחה לחג הפסח - לקו"ש חי"א (פר' שמות)

התקשרותו לעם-ישראל⁵, ומשום כך כל ישראל נגאלו, אף הרשעים שעבדו עבודה-זרה וכדו'. אולם אלו שהתנגדו וסירבו לצאת ממצרים, מאחר שסירוב זה עמד בסתירה ובניגוד לגאולתם ממצרים, לכן הקב"ה לא גאלם (שכן "אין קטיגור נעשה סניגור").

אך לפי הסבר זה לא יובן לאיזך גיסא, שהרי סירוב זה אצל יהודי ייתכן גם היום. ולמרות זאת, ידוע שבגאולה האמיתית והשלמה - יגאל הקב"ה את כל עם-ישראל. מדוע? לכאורה, כעצם סירובו להיגאל - הריהו מנגד לגאולתו מהגלות⁶?

אך לאמיתו של דבר ישנו הבדל מהותי בהתייחסות הקב"ה לעם-ישראל בין קודם מתן תורה ובין לאחר מתן תורה. שכן, בעוד שקודם מתן תורה הקשר שלנו לקב"ה היה קשר טבעי, כמו אבא שאוהב את בנו, במתן תורה הקשר שלנו לקב"ה נהיה חזק יותר - קשר עצמי. שכן בזמן זה בחר הקב"ה בעם-ישראל, וכידוע ש'בחירה' מושרשת ומגיעה מעצמותו יתברך.

הסבר הדבר: כאשר אדם אוהב דבר כלשהו, אזי הרצון שלו אל הדבר ההוא יהיה באותה מידה שהוא אוהב. ואילו כאשר האדם בוחר דבר 'בבחירה' חופשית (ללא כל עדיפות על פני הדבר השני)⁷ - הרי זה מגיע מעצמותו, ולכן היא אינה מוגבלת. כמו-כן הוא אצל הקב"ה, שבמתן תורה התקשר הקב"ה לעצמותו של כל יהודי, וממילא עצמותו של יהודי קשור עם עצמותו של הקב"ה.

כעת ניגש לעניינינו. לאחר מתן תורה, כאשר 'בחר' הקב"ה בעם-ישראל ללא יוצא מן הכלל, אם-כן יהודי אינו יכול להיפרד ולהתנגד לעניין של הגאולה העתידה (שהרי הוא קשור בקשר עצמי עם הקב"ה). ולכן, אף אם הוא אומר קבל עם ועדה שאינו מעוניין בגאולה זו, למרות זאת בפנימיותו הריהו קשור בקשר עצמי עם הקב"ה, ואין ביכולתו להתנגד לגאולה זו. ולכן גם הוא ייצא מהגלות, בגאולה האמיתית והשלמה תיכף ומיד ממש.

אומרים בהגדה של פסח אודות ה'בן רשע': "אילו היה שם [במצרים] - לא היה נגאל". וידועה התמיהה בזה¹: מהי התועלת באמירת עניין זה לרשע באמצע ה'סדר', וכי מגיעים ללעוג לו? ומכאן שהדיוק הוא, שדווקא מ"שם", ממצרים, לא היה נגאל, אך בגאולה העתידה גם הוא יגאל.

אולם יש לתמוה על כללות העניין, שהרי הגאולה מגלות מצרים היתה מצד התקשרות טבעית ועצמית בין עם-ישראל לקב"ה, כלומר, עם-ישראל הם "בנים למקום" בדוגמת הקשר של אב לבן², שמצד זה כלל לא משנה דרגתו הרוחנית בה נמצא היהודי, ומדוע איפוא לא נגאלו כל עם-ישראל מגלות מצרים?

כמו-כן יש להבין: מדוע היהודים שעברו עבירות חמורות במצרים (כעבודה-זרה וכדו') נגאלו, ואילו ה'בן רשע', שבסך-הכול התנגד לצאת ממצרים³ - הונחת עליו עונש לא להיגאל? מה הם איפוא הקריטריונים להענשת אדם על מעשיו?

ההסבר לכך נעוץ בהבנת שיטת רבי⁴ שיום-הכיפורים מכפר על כל העבירות אף בלא עשיית תשובה, חוץ מעבירות שהאדם עובר ביום-הכיפורים עצמו (ובלשון הגמרא: "כרת דיומא"). מדוע באמת יום נעלה וקדוש זה אינו מכפר גם על העבירות שחוטאים באותו יום? מבאר על-כך הגאון הרגצ'ובי, שמכיוון שחטא זה נובע מיום זה עצמו (כלומר, אילולי יום קדוש זה - אכילתו וכו' לא היתה נחשבת לאיסור), לכן יום זה אינו יכול לכפר על-כך, בדוגמת הכלל התלמודי "אין קטיגור נעשה סניגור".

במילים אחרות: ביום-הכיפורים מאיר בכל יהודי התקשרות עצמית של הנשמה עם הקב"ה, שבבחירה זו החטאים אינם תופסים מקום. אך החטא שנעשה ביום זה עצמו, הריהו מנגד ופוגע באהבה זו ובהתקשרות זו, ואם-כן, אין ביכולתה של התקשרות זו ביום-הכיפורים לכפר על החטא שחטא בו-ביום.

לפי-זה נבין גם בעניינינו: גאולת ישראל ממצרים היתה מצד שהקב"ה הוא "אבינו" (וגילוי

¹ ראה לקו"ש ח"א עמ' 252.

² וכפי שאמר הקב"ה למשה רבנו: "בני בכורי ישראל ואומר אליך שלח את בני...", היינו שמצד התקשרות זו (של אב לבן) היתה הגאולה. וכמאמר חז"ל (קידושין לו, א) "בין כך ובין כך אתם קרויים בנים", ולכן "להחליפם באומה אחרת - אומר הקב"ה - איני יכול".

³ ראה רש"י בא' כב (בשם המדרש), שכותב בזה הלשון: "שהיו בישראל באותו הדור רשעים ולא היו רוצים לצאת".

⁴ במסכת יומא (פה, ב).

⁵ שדבר זה שווה בכל ישראל, בלי כל חילוק בין יהודי לזולתו.

⁶ והרי "אין קטיגור נעשה סניגור".

⁷ שהרי, באם יש באחד מעלה על זולתו - הרי מעלה ויתרון זה 'משכנע' כביכול את האדם לבחור בו, ואין זה איפוא בחירה אמיתית, שכן בחירה אמיתית היא דווקא כששני החפצים שווים אצלו ובשל כך צריך הוא לבחור ביניהם.